

Grimmige vaudeville over goed en kwaad

Roman. Verbeeldingskracht en vertelvermogen beheersen *De pelikaan* van Martin Michael Driessen. Zet je schrap voor een kwaadaardige én komische vertelling vol onbeholpen zielen en onverwachte wendingen.

DIRK LEYMAN

Onmodicus proza, het bestaat nog. Proza dat niet lichtig meewaait met de heersende windrichtingen in boekenland maar soeverein en krachtig op eigen poten staat. Proza waarin ambacht, verbeelding én een bijna ouderwets vertelplezier de dienst uitmaken, ingebed in een ingenieuze plot. Martin Michael Driessen is er de gepatenteerde leverancier van, zo blijkt uit zijn nieuwe (als een komedie aangekondigde) roman *De pelikaan*.

Gewone luitjes in een ingedommeld Adriatisch kuststadje in ex-Joegoslavië doen er elkaar de duivel aan. Ze verzeilen in een boosaardige houdgreep als gevolg van wederzijdse afpersing zonder het aanvankelijk van elkaar te beseffen. Het leidt tot een vertelling die – net als in zijn drieluik *Rivieren* – het aanschijn van een dwarse allegorie of een pittige parabel krijgt. Vanaf de eerste pagina's weet Driessen je te bekoren. Niet het minst door de glasheldere stijl, opgetuigd met indringende beelden.

Sinds Martin Michael Driessen (1954) in 2016 onverhoeds de ECI Literatuurprijs opstreek, geniet de voormalige opera- en theaterregisseur niet langer het statuut van geheimtip. Lange tijd bleef Driessen diep onder de radar. Hij oogstte pluimen met zijn debuut *Gars* (1999) en met *Vader van god* (2012), een curieuze herschepping van het Oude en Nieuwe Testament, en *Een ware held* (2013). Toch kwam pas met de novellenbundel *Rivieren* (2016) de grootscheepse erkenning voor deze ex-degenschermmer van de Nederlandse eequipe.

Valkuilen bij de vleet

Het drieluik, waarin water de handeling op een redeloze, grillige manier voortdrijft, gaf slechts langzaam zijn secreten prijs. "Anders dan de meeste tijdgenoten deins ik niet terug voor exotisme", zo vertelde Driessen onlangs in *de Volkskrant* over zijn werkwijze. "Ik laat mijn eigen ervaringen aan een lang touw in een diepe put zakken. Ze komen weer boven als vertellingen die niet voor de hand liggen. Ik gebruik mijn verbeeldingskracht om imaginaire maar

coherente werelden te scheppen."

En inderdaad. Deze ietwat zelfvoldaan klinkende vaststelling gaat ook op voor *De pelikaan*. Driessens hoofdfiguren zijn wederom twee mannen. Net als in het verhaal 'De reis naar de maan' uit *Rivieren* raken hun levens zodanig verstrikt dat ze er niet meer wijs uit raken. De boomlange ex-keeper en postbode Andrej en de bediener van de zieltoegende kabelspoorbaan Josip Tudjman gaan elkaar afpersen, ergens in de jaren 80, in een op uiteenspatten staand Joegoslavië na Tito's dood.

Wanneer Andrej (die al langer geld steelt uit opgestoomde enveloppen) ontdekt dat de ongelukkig gehuwde Josip vreemdgaat, besluit hij hem te chanteren. Anoniem. Maar met fotografisch bewijsmateriaal van zijn scheve schaats achter de hand: "De Kodak was zowel zijn wapen als zijn alibi." Reden voor radeloosheid van de "traag denkende" Josip die beseft dat hij in een catch 22 is geduwd.

Nog meer contouren krijgt deze roman wanneer de Balkanoorlog misverstand en machteloosheid op de spits drijft

Tot Andrej domweg overhoop wordt gereden voor het plaatselijke terras en hij in een coma belandt, waardoor onder anderen 'vrienden' als Josip Tudjman zich over hem ontfermen. Josip ontdekt in zijn woning dat de postbode dinars en ponden verduistert. Hij besluit op zijn beurt de brievenbesteller af te persen, zonder dat hij in de smiezen heeft dat Andrej zijn eigenste kwelduivel is. Vanaf dat moment bedrijven ze een soort 'vestzak-broekzakoperatie.' Hoever kun je gaan in elkaar voor het lapje houden?

Driessen zet behoedzaam de bakens uit en spannt valkuilen bij de vleet, met oog voor het kleinste vooruitwijzende detail, nog zoiets waarmee hij zich schatplichtig toont aan klassieke auteurs. Met veel gevoel voor

decorum comprimeert hij de gebeurtenissen in het slome stadje ("een muurbloempje van de Europese geschiedenis") tot een bijna weemoedige vaudeville. Alsof je naar zo'n krakende Italiaanse film van Ettore Scola zit te kijken of een verhaal van Luigi Pirandello leest, waarin schijn en wezen geestig haasje-over springen. Ontkomen de personages aan hun lotsbestemming? Groeien ze alsnog boven zichzelf uit? Leidt afgetroggeld geld tot iets goeds? Kleine rit-selaars zijn het, hun hachje reddend via schimmige zaakjes. Aandoenlijke mannetjes, scharrelaars met onbeholpen levens.

Het wordt nog intrigerender als Driessen zijn protagonisten treiterig een vriendschap opdringt en ze samen whisky gaan heffen of wandelen. Dat is beslist niet de laatste tour-nure in deze imponerende roman. Prachtig zijn de taferelen waarin beide onaanzienlijke heertjes toch enige autoriteit en macht denken te putten uit hun ambt. En was kleine corruptie niet wijdverbreid in de communistische heilstaat? Veel zinnen onderga je als ware kunststukjes: "Zijn vrouw hield zich gedeisd, maar ze was zo onberekenbaar als een proletariaat kort voor het uitbreken van de revolutie."

Vermorzeld voetvolk

Ook dieren spelen meer dan zomaar een bijrol in deze saga. Laika, het scharminke-lige hazewindhondje met de uitpuilende ogen (dat Andrej zich vergunt met gestolen geld) wordt een goeiige speelbal voor Josips dochter Katharina. Om maar te zwijgen van de pelikanen, symbolen van zelfopoffering, die altijd weer sierlijk neerstrijken aan het Kroatische strand.

Nog meer contouren krijgt deze roman wanneer de Balkanoorlog moedwil, misverstand en machteloosheid op de spits drijft. Zekerheden worden door elkaar geschud, abrupt zijn de stadsbewoners vijanden voor elkaar, en het voetvolk wordt vermorzeld. Driessen steekt nog een tandje bij en zorgt voor een *grande finale*. In deze absurdistische parabel wedijvert grimmigheid met tederheid en mededogen. Of is *De pelikaan* toch vooral een fijnzinnige bespiegeling over hebzucht en goed en kwaad? "Je verwachtte altijd goeds of slechts van andere mensen en het was verwarrend als ze het tegendeel deden van wat je verwachtte."

Martin Michael Driessen,
De pelikaan,
Van Oorschot,
199 p., 17,99 euro.